

**Prof. dr hab. Marcelli Kosman,
polski historyk, profesor nauk humanistycznych,
nauczyciel akademicki,
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu**

Marcelli Kosman urodził się 8 maja 1940 r. w Izbicy Kujawskiej. Już w czasach szkolnych przejawiał zainteresowania humanistyczne. W 1957 r. podjął studia w zakresie historii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracę magisterską na temat upadku państwa Hunów w połowie V w. n. e. przygotował i obronił w 1962 r. pod kierunkiem prof. Gerarda Labudy. W 1961 r., jeszcze przed zakończeniem studiów, podjął pracę jako nauczyciel języka polskiego i łaciny w liceum w Izbicy Kujawskiej. Wtedy też podjął zaoczne studia z zakresu pedagogiki, które ukończył w 1964 r. Obronił pracę magisterską pt. *Liceum Ogólnokształcące w Izbicy Kujawskiej 1945–1963*. W latach 1963–1966 odbył studia doktoranckie na Uniwersytecie Adama Mickiewicza. Przygotował i obronił rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. Henryka Łowmiańskiego pt. *Kancelaria i dokumenty Wielkiego Księcia Witolda*. Po obronie doktoratu powierzono mu obowiązki dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Izbicy Kujawskiej. Funkcje tę pełnił do 1968 r.

W 1967 r. podjął pracę naukowo-badawczą w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk, w Zakładzie Historii Pomorza w Poznaniu. Kierownikiem zakładu był prof. G. Labuda. Przygotowywano w nim monumentalne opracowanie pt. *Historia Pomorza*. Równoległe z badaniami pomoroznawczymi prowadził intensywne badania nad dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego, przygotował rozprawę habilitacyjną pt. *Reformacja i kontrreformacja w Wielkim Księstwie Litewskim w świetle propagandy wyznaniowej* (wydana drukiem w 1973 r.). Przewód

habilitacyjny odbył się w 1971 r. w Instytucie Historii PAN w Warszawie.

W latach 1976–1982 M. Kosman był dyrektorem Biblioteki Kórnickiej PAN i jednocześnie wykładał na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej. Następnie przez dwa lata pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, gdzie kierował Zakładem Bibliotekoznawstwa. W 1980 r. został profesorem nadzwyczajnym. W latach 1983–1993 pracował w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Początkowo kierował Zakładem Historii Nowożytnej, a następnie Katedrą Historii Europy Wschodniej. W 1989 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Od 1987 r. pracował też w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (w latach 1987–1991 na drugim, od 1992 r. na pierwszym etapie). W latach 1987–2002 kierował Zakładem Dziennikarstwa, natomiast od 2002 r. – Zakładem Kultury Politycznej¹.

Pracując w wymienionych placówkach, prof. M. Kosman udzielał wiele uwagi badaniom naukowym, przejawiając ogromną dociekliwość, krytycyzm poznawczy oraz erudycję intelektualną. W ogromnym jego dorobku naukowym ważne miejsce zajmują prace poświęcone dziejom Litwy. Najważniejsze z nich to: *Władysław Jagiello* (1968); *Drogi zniknięcia pogaństwa u Bałtów* (1976); *Protestanci i kontrreformacja. Z dziejów tolerancji w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku* (1978); *Zmierz Perkuna czyli ostatni poganin nad Bałtykiem* (1981); *Litewska Jednota Ewangelicko-Reformowana od połowy XVII w. do 1939 r.* (1986); *Litwa pierwotna. Mity, legendy, fakty* (1987); *Orzeł i Pogoń. Z dziejów polsko-litewskich XIX–XX w.* (1992); *Od chrztu do chrystianizacji. Polska – Ruś – Litwa* (1992); *Z polsko-litewskiej przeszłości: studia i szkice* (2012)².

Po podjęciu pracy naukowo-dydaktycznej w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na UAM M. Kosman ujawnił duże zainteresowanie poznawcze zagadnieniami politycznymi. Uważał, że potrzebę

¹ Chodubski Andrzej, *De litteris meritis Profesora Marceliego Kosmana*, „Przez Kresy i historię po obrzeża polityki: Profesorowi Marcelemu Kosmanowi w półwiecze pracy naukowej”, pod red. Iwony Hofman i Wojciecha Magusia, Toruń 2011, s. 13–17.

² *Bibliografia publikacji Marceliego Kosmana za lata 1963–2000*, zestawiała Żaneta Polowczyk, „Przeszłość odległa i bliska: Marcelemu Kosmanowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin”, Poznań 2000, s. 15–49.

badania politologicznych dyktuje rzeczywistość przemian ustrojowych. Rozumienie terażniejszości w ważnym stopniu determinuje doświadczenie przeszłości. Szczególna jest w tym względzie przestrzeń kulturowa Europy Środkowej i Wschodniej. Badania politologiczne zastępują w niej doraźne potrzeby polityczne objaśnień medialnych, gdzie charakterystyczne stało się „naginanie faktów do doraźnych potrzeb polityki”. W tej sytuacji wyzwaniem badawczym stał się rezonans tradycji w kształtującym się nowym ładzie międzynarodowym, naświetlanie interdyscyplinarne zjawisk i procesów zachodzących w przeszłości, a obecnych w formach współcześnie zmitologizowanych. Ważne jest w tym względzie rozpoznawanie znaków kultury, mentalności, postaw, zachowań, aspiracji społeczno-politycznych, barier i możliwości rozwoju kulturowo-cywilizacyjnego³.

Od 1996 r. w dorobku naukowym Profesora znaczącą pozycję stanowi cykl wydawnictw redakcyjnych *Kultura polityczna w Polsce*. Cykl tych publikacji stał się ważnym wkładem do rozpoznawania tej sfery życia, ukazał rolę i znaczenie kultury politycznej w generowaniu życia publicznego zarówno w wymiarze państwa, narodów, jak i stosunków międzynarodowych⁴.

Istotne miejsce w twórczości Profesora zajmuje analiza związków życia publicznego z literaturą. Przekonuje on, że literatura piękna, a czasem również inne środki artystycznego przekazu (radio, kino, telewizja), w znacznie szerszym stopniu kształtują kulturę historyczną i polityczną niż – mające z natury wąski zasięg oddziaływania – dzieła naukowe. Toteż wyobrażenia przeszłości i terażniejszości były kształtowane przez czołowych twórców narodowych, z Adamem Mickiewiczem, Juliuszem Słowackim, Józefem Ignacym Kraszewskim, Henrykiem Sienkiewiczem, Bolesławem Prusem czy Stefanem Żeromskim na czele. Związkom polityki i literatury M. Kosman poświęcił liczne studia oraz artykuły. Szczególną uwagę zwrócił on na dorobek literacki pierwszego laureata nagrody Nobla w dziedzinie literatury Henryka Sienkiewicza. W licznych publikacjach, jak: *Na tropach bohaterów Trylogii* (1966, następnie w latach 1972–1996 ukazały się kolejne cztery wydania uzupełnione), *Na tropach bohaterów „Krzyżaków”* (1995), *Na tropach bohaterów „Quo vadis”* (1998), *„Ogniem i mieczem” – prawda i legenda*

³ Chodubski Andrzej, *De litteris meritis Profesora Marcelego Kosmana...*, s. 18.

⁴ *Ibidem*, s. 20–21.

(1999), *Henryka Sienkiewicza wizja Polski wspaniałej. Studia i szkice* (1999), „*Quo vadis*” – *prawda i legenda* (2000) stara się on rozróżnić w twórczości klasyka możliwy do uchwycenia kontekst historyczny i elementy fikcyjne, naświetlić udokumentowane źródłowo wydarzenia i podania legendarne. W swojej interpretacji, której towarzyszy zazwyczaj bogata ikonografia, oscyluje między historią, beletrystyką i obrazem filmowym. Powtórne wydawanie wyżej wymienionych książek świadczy o tym, że na pograniczu historii, mitu i ikonografii znalazł on jeden z najbardziej skutecznych sposobów na zainteresowanie licznych czytelników i widzów filmowych oraz na pokazanie im, że tradycja odległych stuleci nie jest bynajmniej martwą przeszłością⁵.

Profesor M. Kosman jest członkiem wielu organizacji naukowych i społeczno-kulturalnych, w latach 1994–1999 był prezesem najpierw Poznańskiego, następnie Wielkopolskiego Oddziału Związku Literatów Polskich. Jest współtwórcą i wiceprezesem Zarządu Głównego Towarzystwa im. Henryka Sienkiewicza. Profesor M. Kosman podtrzymuje bliskie kontakty także ze Stowarzyszeniem Naukowców Polaków Litwy: bierze udział w konferencjach, jest członkiem Rady Naukowej Rocznika SNPL, publikuje w nim swoje prace. Za swą działalność naukową oraz popularyzującą wiedzę otrzymał liczne prestiżowe nagrody i wyróżnienia. W 2015 r. został on odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski⁶.

⁵ Pánek Jarosław, *Marceli Kosman – historyk zainspirowany Sienkiewiczem*, „Przez Kresy i historię po obrzeża polityki: Profesorowi Marcelemu Kosmanowi w półwiecze pracy naukowej”, pod red. Iwony Hofman i Wojciecha Magusia, Toruń 2011, s. 28–36.

⁶ *Profesor Marceli Kosman odznaczony przez Prezydenta RP*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, <https://wnpid.amu.edu.pl/pl/dla-pracownika/3150-prof-marceli-kosman-odznaczony-przez-prezydenta-rp.html>.